

is arra a meggyőződésre jutunk, hogy az olvasó számára egy valóban hiteles, valószerű kép körvonalazódik a dán gondolkodóról. Azt mondhatjuk, hogy amennyiben hitelesen a valószerűt, a Kierkegaard-képen pedig a dán író teológiai gondolkodásának, életének és munkásságának általános bemutatását értjük, Püskök Saroltának sikerült elérnie

kitűzött célját. A tömör és közérthető összefoglalás és problematizálás mellett a könyv talán legnagyobb érdeme a kierkegaard-i gondolatok időszerűségének és a mai teológiára gyakorolt hatásának a kimutatása.

Avram Laura

A vizualitás dimenziói*

Antik Sándor: Vizuális megismerés és kommunikáció. Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság, Kvár 2010. 203 oldal

Antik Sándor: Vizuális emlékezet és képi metaforák. Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság, Kvár, 2008. 165 oldal

Antik Sándornak a kolozsvári Egyetemi Műhely Kiadó gondozásában 2010-ben megjelent *Vizuális megismerés és kommunikáció* című szakkönyve a 2008-ban napvilágot látott *Vizuális emlékezet és képi metaforák* című, ugyanott megjelentetett munka folytatásának tekinthető. A két könyv tematikája, felépítése, szerkesztési és kivitelezési módja egy-egy szellemi horizontba illeszkedik: a vizualitás, a vizuális kultúra problémakörét járja körül a megismerés, az emlékezet, a kommunikáció és a nevelés irányából.

E szakmunkák egymást feltételező és követő megjelentetése révén szükségképpen felmerül a kérdés, hogy miben is áll a felvállalt témakörük relevanciája, aktualitása.

A képi világ sohasem csak önmagában és önmagáért való semleges létező, hanem olyasmis, ami mindenkor viszonyulási formákat vált ki, és alakító hatással van a társadalomra és a kultúrára. A képiségnek, a képi világnak a kultúra legkülönbözőbb korszakaiban mindig is hangsúlyos szerepet tulajdonítottak. Gondoljunk például az ókori képmádatra, amikor is a képhez már-már természetfeletti erőt társítottak, vagy pedig az ezt követő ellenreakcióra, az ismételtlen visszatérő képprombólasokra. Ezek a végtelen viszonyulási formák is épp

azt bizonyítják, hogy a kép problematikáját az emberi életben és tapasztalatban nem lehet megkerülni, nem lehet valamilyen módon nem viszonyulni hozzá. Éppen ezért a vizualitás kutatásának nem elég csak szűken a képre és a képi kultúrára összpontosítania. Akkor és azáltal nyeri el tulajdonképpeni értelmét, ha a tágabb kontextusra, a kultúra egészére is kiterjed. Antik Sándor két kötete nemcsak hogy eleget tesz épp ennek a követelménynek, hanem szervesen és szerencsésen ki is egészíti egymást.

Az itt felvetett probléma valójában nem új keletű. Elég csak arra gondolni, hogy ismereteink nyolcvan százalékára vizuális úton, a látás útján teszünk szert. Már Arisztotelész is kiemeli a *Metafizikában* a látási érzék privilegizált szerepét a többi érzékkel szemben. Szerinte a látás minden érzékelési módnál közelebb áll a megismeréshez, hiszen a látás révén lehetünk tanúi a legfőbb különbségeknek. Azonban ahhoz, hogy a képet megláthassuk, az intellektusra is szükség van. Éppen ezért a látásnak, általában az érzéki észlelésnek tulajdonított jelentőség korszakonként változott, de megállapítható, annak ellenére, hogy a megismerésben, a tudásszerzés folyamatában az érzékiség legtöbb esetben alárendelődött az értelemnek, mégsem sikerült azt teljesen

* A recenzió az Európai Szociális Alap által 2007–2013 között a POSDRU/107/1.5/S/76841 számú szerződés alapján társfinanszírozott „Modern doktori képzések: nemzetköziesítés és interdiszciplinaritás” című projekt keretében készült.

kiiktatni, hiszen a megismerésnek mindig van ér-
zéki mozzanata.

A két könyv anyagában szorosan összekapcsoló-
dik egymással a vizualitás különböző dimenzióinak
a vizsgálata által: a vizuális emlékezet, a vizuális
megismerés, a vizuális kommunikáció és a vizuális
nevelés folyamatai nemcsak hogy egy közös csomó-
pontban találkoznak, de kölcsönösen feltételezik is
egymást. Az első kötet a vizuális emlékezet jelen-
ségének és az emlékezeti tevékenység működésé-
nek értelmezéseit, a természetes és a mesterséges
emlékezet egymást kiegészítő kutatásait, a kollektív
emlékezet felépítését, sajátosságait és annak intéz-
ményes formáit (a múzeumokat és az emlékműve-
ket), az emlékezet és a művészi képzelet kapcsolatát
járja körül. A második kötet a vizualitás gyakorlati
dimenzióival mint a vizuális megismerés és kom-
munikáció összefüggéseivel, valamint az ezekhez
szorosan kapcsolódó vizuális neveléssel foglalko-
zik. Mindkét kötetet jól átgondolt szerkezeti felépí-
tés jellemzi, melynek keretében a tudományosan
kidolgozott elméleti problémafelvetéseket gyakor-
lati alkalmazások követik. Egyik szakmunka sem
korlátozódik csupán a vizualitás valamely dimenzió-
jának a pusztá bemutatására, hanem e dimenziók
találkoztatására törekszik, olyan konstellációt hozva
létre ezáltal, amelyben a felvetett kérdések kiegészít-
tik, sőt felerősítik egymást, egyre hangsúlyosabbá
téve a problémakörhöz kapcsolódó kérdéseket és az
azokra adható válaszokat.

Ezek a kérdések a saját korunk és a mai ember
alaptapasztalata köré összpontosulnak: ma egyre
inkább a képek világában, sőt inváziójában élünk,
korunk akár a vizualitás korszakának is tekinthető.
A képek halmazai és azok ránk gyakorolt hatásai elől
nem tudunk kitérni. Meghatározzák a szemléletün-
ket, gondolkodásunkat, ízlésünket, értékítéleteinket.
Egyes vélemények szerint a képiség és a vizuális
kommunikáció szerepe annyira megnőtt, hogy kezdi
kiszorítani az írott szót, és lassan minden területen
annak a helyébe lép. A képözön hatására az érzéke-
lésünk is felgyorsul. Kérdésessé válik viszont – para-
dox módon –, hogy ebben a (kép)invázióban még ké-
pek vagyunk-e egyáltalán meglátni magát a *képet*.

E paradoxon hordozójaként körvonalazódik
a szerzőt mind elméleti, mind pedig gyakorlati sí-
kon leginkább foglalkoztató, a vizuális kultúránk
egyik leglényegesebb, de ugyanakkor az egyik legin-
kább perifériára szorult problémája: a vizuális neve-
lés kérdése. Antik Sándor kimutatja, hogy éppen ma-
napság, a képi világ dominanciája időszakában szorul
egyre inkább háttérbe az általános vizuális nevelés,
úgy, hogy a horizontja is beszűkül, s a presztízse is
mind jobban lecsökken. Elégéséges-e az, hogy minősé-
gi vizuális nevelésben csak egy szűk társadalmi réteg
részeseüljön – teszi fel a kérdést a szerző –, vagy pedig
általános érvényűvé kellene annak válnia? A *Vizuális
megismerés és kommunikáció* című kötetben idézett/
hivatkozott tanulmányok szerzői (Kepes György,
Bodóczy István és maga Antik Sándor) olyan továb-
bi kérdéseket vetnek fel, mint: Szükséges-e a vizuális
nevelés? Van-e relevanciája a mindennapi élettevé-
kenységben az esztétikai érzéknek? Nélkülözhető-e
az esztétikai érzék és az esztétikai nevelés? Életünk,
tevékenységeink, szakmánk melyik területén, mikor
lehet rá szükségünk? Mi szükséges a vizuális nevelés
reformjához? A fejtegetések során számos érv fogal-
mazódik meg amellet, hogy a képi gondolkodásnak
jelentős szerepe van a gondolati műveletekben, az
érzékelés és a képi gondolkodás fejlesztése nélkülöz-
hetetlen részét alkotja az absztrakt kognitív gondol-
kodás fejlesztésének.

Ezen túlmenően a szerzőnek a felmerült kér-
désekre adott válaszai távlatilag értelemszerűen
egyetlen alapgondolat köré összpontosulnak: az is-
mereteink, tapasztalataink megszerzésének minden
pillanatában, az értékítéleteink megfogalmazásának
valamennyi mozzanatában a vizuális nevelés s az
általa megszerezhető, elsajátítható vizuális kultúra
nélkülözhetetlennek bizonyul. Ekként összegezhető
e két kötetnek a szűkebb körű szakmai vizsgálódá-
son túlmutató üzenete. Mindezt nemcsak a két kötet
koherensen felépített érvelő gondolatmenete hor-
dozza, hanem gazdag képanyaga, a szövegbe ágya-
zott, illetve a mellékletekben helyet kapó változatos
illusztrációk, az olvasó rendelkezésére bocsátott bő-
séges felmérési adatok is alátámasztják.

Péter Mónika